
Kai kurie smurto artimoje aplinkoje aspektai socialinės kultūrinės lyties požiūriu

I L O N A M I C H A I L O V I Č

Santrauka. Siekiant sėkmingai užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, būtina žinoti šio reiškinio specifiką. Nuo viktimologijos kaip mokslo egzistavimo pradžios akcentuota tai, kad viktimizacija nėra reiškinys, vienodai būdingas visiems visuomenės nariams. Kai kurios socialinės grupės dažniau nei kitos tampa nusikalstamų veikų aukomis. Kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje socialinės kultūrinės lyties požiūriu reikėtų turėti omenyje ir nusikalstamas veikas prieš moteris, ir pačių moterų padaromas veikas artimoje aplinkoje. Viena pagrindinių vertybių turėtų būti valstybės reguliavimo ir veiksmų veiksmingumas pasipriešinant smurtui artimoje aplinkoje.

Pagrindiniai žodžiai: smurtas artimoje aplinkoje, viktimologijos išvalgos, socialinės kultūrinės lyties perspektyva.

ĮVADAS

Smurtas artimoje aplinkoje yra viena rimčiausių šiuolaikinių valstybių problemų visame pasaulyje. Siekiant sėkmingai užkirsti kelią smurtui artimoje aplinkoje, būtina suvokti reiškinio specifiką bei žinoti psichologinę smurtą patyrusių asmenų situaciją. Taip pat esant didžiuliams neginčytiniams pasipriešinimo smurtui judėjimo rezultatams, reikalingas naujas požiūris į smurto artimoje aplinkoje reiškinį, pažvelgiant į jį iš žmogaus teisių pažeidimo pozicijų.

Europos teisėje galima matyti laipsnišką leidimo naudoti smurtą išnykimą. XVIII amžiaus pabaigoje palaiapsniui nyksta viešos egzekucijos, tačiau teisė

tebeleidžia vyrams kaip *pater familias* fiziškai bausti savo žmonas, vaikus ir tarnus. Amžiumi vėliau jau tik vaikai oficialiai gali būti mušami. Žmonų mušimas, panašiai kaip ir dvikovos bei gatvių muštynės, laikomas priešingu vyriškajai kultūrai reiškiniu. „XX a. pradžia buvo savitos revoliucijos šioje srityje laikas. Gydytojai, žurnalistai, teisėjai, psichologai, pedagogai pradėjo skelbti šiurpą keliančius pranešimus, kaip vaikai mušami, marinami badu ir pan. Kitas svarbus dalykas, paskatinęs domėtis smurtu, buvo moterų emancipacija ir feministinis judėjimas“ (Justickis, 2001, p. 416).

Dėl feministinės jurisprudencijos raidos per pastaruosius trisdešimt metų daugelyje valstybių dauguma teisės šakų buvo analizuojama feminizmo požiūriu, naujai interpretuojant egzistuojančias nuostatas ir daugelio teisinių institutų turinį. Kalbant apie smurto artimoje aplinkoje aspektus socialinės kultūrinės lyties (angl. *gender*) požiūriu, galima pritarti, jog „teisinė valstybė yra kultūros reikalas. O ši keičiasi kur kas lėčiau nei tekstas. Rutinų, įpročių, mentaliteto inerciją yra daug sudėtingiau įveikti nei priimti naujus įstatymus“ (Płatek, 2011, p. 59).

Užsienio literatūroje daug rašyta apie pasekmes, atsiradusias teisėje dėl neatsižvelgimo į moterų ir vyrų skirtumus dėl vertybių, socialinio statuso, ekonominės, politinės situacijos. Socialinės kultūrinės lyties samprata išplėtotą skandinavų, britų, prancūzų teisinės minties veikaluose, taip pat Naujosios Zelandijos, Australijos, Lotynų Amerikos kriminologijoje. Neatsitiktinai feministinės jurisprudencijos raida rutuliojasi kartu su abolicionizmo ir įvairių atkuriamojo teisingumo krypčių raida. Tiek feministinė jurisprudencija, tiek atkuriamasis teisingumas teisinės argumentacijos procese siekia atsižvelgti į nukentėjusių asmenų interesus.

Smurto artimoje aplinkoje tematikai yra skiriamas tam tikras dėmesys Lietuvos mokslinėje literatūroje. Paminėtinas J. Sondaitės straipsnis apie psichologinius šeimos mediacijos aspektus (Sondaitė, 2006), I. Michailovič straipsnis apie teisinę smurto šeimoje problematiką (Michailovič, 2012), L. Vaigės straipsnis apie smurto artimoje aplinkoje koncepciją ir lyties aspektą tarptautinės teisės perspektyvoje (Vaigė, 2013), S. Zaksaitės analizė, nagrinėjant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje klausimus (Zaksaitė, 2014), mediacijos smurto artimoje aplinkoje atvejais klausimai yra nagrinėjami monografijoje „Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje“ (Michailovič ir kt., 2014) ir kt.

Šiame straipsnyje, taikant loginį, sisteminę analizę, lyginamąjį ir kitus metodus, atsižvelgiant į tarptautinius standartus apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje srityje, pateikiamos viktimologinės išvalgos šia tema, apžvelgiama socialinės kultūrinės lyties perspektyva kalbant apie požiūrį į smurtą artimoje aplinkoje. Straipsnyje taip pat aptariami smurto artimoje aplinkoje klausimai siejant juos su kai kurių Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų kontekstu bei susitaikymo baudžiamosiose bylose dėl smurto artimoje aplinkoje aspektai tarptautiniu aspektu.

TARPTAUTINIAI STANDARTAI APSAUGOS NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SRITYJE

Atkreiptinas dėmesys į pozityvias permainas ne tik tarp nukentėjusiųjų, bet ir platesniuose visuomenės sluoksniuose, kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje. Žinių lygis apie šį reiškinį bei jo prevencijos veiklos rūšis labai išaugo. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, parengta Romoje 1950 m. lapkričio 4 d., įpareigoja valstybes nares gerbti asmens teises ir laisves. 1979 m. Konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims (CEDAW) numatė valstybės pareigas dėl diskriminacijos panaikinimo ne tik viešojoje, bet ir privačioje sferoje. Apie smurto panaikinimą fizinių ir psichinių bausmių pagrindu kalbama 1995 m. Vaiko teisių konvencijoje. Tačiau gerokai daugiau apie diskriminacijos panaikinimą kalbama dokumentuose, skirtuose moterų teisių apsaugai.¹ Šis reiškinys tiek paplitęs, jog 1993 m. JTO priėmė deklaraciją dėl smurto prieš moteris panaikinimo, kurios 1 straipsnyje smurtas apibrėžiamas kaip bet koks su lytimi susijęs smurtas, pasibaigiantis ar galintis pasibaigti fizine, seksualine ar psichologine žala ar moterų kentėjimu, apimančias grasinimą tokiais aktais, prievarta, laisvės apribojimu, pasireiškiantis ir viešajame, ir privačiame gyvenime.

1 Remiantis Europos Tarybos duomenimis, 45 % moterų Europoje nors vieną kartą gyvenime patyrė kokios nors rūšies smurtą, kasdien viena iš penkių moterų Europoje tampa smurto auka. Labiausiai paplitusi smurto forma moterų atžvilgiu yra fizinis smurtas, patiriamas šeimoje. Remiantis Europos Komisijos inicijuoto tyrimo smurto šeimoje tema duomenimis, vienam ketvirtadaliui respondentų yra žinoma moteris smurto šeimoje auka, o vienam penktadaliui yra žinomas smurtautojas. Europos Tarybos duomenimis, nuo 12–15 % moterų, vyresnių nei 16 metų, Europoje patyrė smurtą šeimoje (Michailovič, 2012, p. 29–30; Wolhuter ir kt., 2009, p. 63–65).

1995 m. Pekino deklaracija ir veikslių platforma įpareigojo valstybes imtis veiksmingų priemonių, siekiant panaikinti smurtą šeimoje, pripažintą kaip istoriškai sąlygotą moterų nelygybės šeimoje išraišką. Europos Parlamento 2009 m. lapkričio 26 d. rezoliucijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo pažymima, jog smurtas prieš moteris drauge yra ir smurtas prieš vaikus ir veikia jų psichologinę būseną ir visą jų gyvenimą; smurtas prieš moteris motinas tiesiogiai arba netiesiogiai veikia jų vaikus ir turi ilgalaikį neigiamą poveikį jų emocinei ir psichinei sveikatai ir gali sukelti smurto ir prievartos ciklą, persiduodantį iš kartos į kartą.

Kol kas neratifikuota Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo (Stambulo konvencija) apibūdina smurtą prieš moteris kaip žmogaus teisių pažeidimą ir diskriminacijos formą. Šios konvencijos 12 straipsnyje kalbama apie būtinumą imtis priemonių, skatinančių įgyvendinti socialinių ir kultūrinių moterų ir vyrų stereotipų pokyčius, siekiant panaikinti nusistatymus, papročius, tradicijas ir visas kitas praktikas, grindžiamas moters žemesnės padėties idėja arba stereotipiniais moterų ir vyrų vaidmenimis.

VIKTIMOLOGIJOS ĮŽVALGOS

Nuo viktimologijos kaip mokslo egzistavimo pradžios pirmiausia akcentuota tai, kad daugelio nusikaltimų nebūtų padaryta be aktyvaus aukos vaidmens (Spalek, 2006). Antra, prieita prie išvados, kad viktimizacija nėra reiškinys, vienodai būdingas visiems visuomenės nariams. Kai kurios socialinės grupės dažniau nei kitos tampa nusikaltimų aukomis. Remiantis daugiau nei 40 metų atliktam viktimologinių tyrimų duomenimis,² smurtinių nusikaltimų aukomis dažniau tampa vyrai nei moterys, o didžiausia rizika yra būdinga vyrams iki 24 metų. Tačiau negalima nepastebėti, kad yra nusikaltimų, kurių aukomis visų pirma tampa moterys. Dažniausiai tai yra smurto artimoje aplinkoje nusikalstamos veikos, išžaginimas, seksualinio pobūdžio persekiojimas, prekyba žmonėmis, įkyrus persekiojimas (angl. *stalking*), mažamečių privertimas tuoktis. Remian-

2 Nuo 1973 m. JAV yra atliekami kiekybiniai viktimizacijos tyrimai. Nuo 1993 m. tai daro *National Crime Victim Survey* (NCVS). Nuo 1989 m. tyrimai dėl respondentų viktimizacinės patirties yra atliekami Europos valstybėse (*International Crime Victim Survey* – ICVS).

tis atliktais tyrimais, tokiose šalyse kaip Australija, Kanada, Izraelis, PAR arba JAV nuo 40 iki 70 proc. moterų nužudymų yra susiję su smurtu artimoje aplinkoje (Hoyle, 2007, p. 154). Smurtas dažnai pasireiškia kaip konfliktų sprendimo forma, siekiant užtikrinti savo privilegijas ir neleisti pokyčių. Tai strategija, pasirinkta tų vyrų, kurie siekia apsaugoti patriarchytą savo mikroaplinkoje bei dominuoti santykiuose su savo partnerėmis nepaisant formalios teisių lygybės. Todėl svarbu ne tiek ir ne tik apsaugoti moteris nuo fizinio ar psichinio smurto pasireiškimų – bet užtikrinti jų teisę į autonomiją ir laisvę (Szymkiewicz, 2009).

Feministinė viktimologija koncentruojasi ties nusikaltimais, kurių aukomis tampa silpnesni visuomenės asmenys – apskritai šiai grupei priklauso moterys. Remiantis Jungtinių Tautų Organizacijos duomenimis, moterys sudaro pusę pasaulio populiacijos, dirba du trečdalius jos darbo valandų, gauna vieną dešimtadalį pasaulio pelno bei turi mažiau nei vieną šimtadalį pasaulio nuosavybės. Feminističių tvirtinimu, moterys turi būti traktuojamos kaip mažumų grupė, žinoma, ne dėl skaičiaus, bet – kaip teigia Louisas Wirthas – apie mažumų grupę galima kalbėti tuomet, kai dėl savo bruožų grupė traktuojama diskriminuojančiai ir atsižvelgdama į tai laiko save kolektyvinės diskriminacijos objektu (Klaus, Woźniakowska-Fajst, 2013, p. 53).

Ypač skaudi smurto forma yra seksualinis smurtas, tarp jų išžaginimai ir pasikėsinimai išžaginti. Be to, neheteroseksualūs asmenys labai dažnai patiria elgesį, kurio pagrindą sudaro homofobija. Prieš moteris pasitaiko vadinamųjų „pataisymo išprievartavimų“, kai smurtautojai yra įsitikinę, kad lesbietės dėl santykio su „tikru vyru“ pakeis savo seksualinę orientaciją. Remiantis Lenkijoje atliktų tyrimų rezultatais, viena auka teigė: „Esu lesbietė, pasakiau apie tai savo tėvams, nuo to laiko mano tėvas ir brolis mane prievartauja, nes nori paversti mane normalia moterimi.“ Apie 20 proc. respondentų tapo grasinimų panaudoti jų atžvilgiu fizinį smurtą aukomis – aukų tėvai grasino kas dešimtu atveju (Klaus, Woźniakowska-Fajst, 2013, p. 74–75). Smurtautojai dažniausiai yra nepažįstami asmenys (57 proc.), tačiau daugeliu atvejų aukos pažįsta savo skriaudėjus – o kartais tai yra jiems artimi asmenys: kas trečias pažįstamas kaltininkas buvo aukos šeimos narys. Galima pateikti tokią jaunos moters situaciją: „Buvau skaudžiai sumušta savo motinos jai sužinojus, kad turiu merginą. Motina sujaukė mano kambarį. Be to, buvau išvaryta iš namų“ (Klaus, Woźniakowska-Fajst, 2013). Dažnai tokiais atvejais smurto aukomis tampa jauni, priklausomi nuo tėvų žmonės.

Pasitaiko teiginių, kad moteris pati kalta dėl savo viktimizacijos, nes galėjo jos išvengti. Svarbu ir tai, kad teisėsaugos pareigūnų tikėjimas, kad daug moterų pareiškimų apie smurtą prieš jas yra klaidingi, veda prie nepagrįsto reikalavimo aukai įrodyti, kad ji yra „tikra“ auka. Mintis, kad aukos savo provokuojamu elgesiu pačios priveda prie savo viktimizacijos, yra patriarchalinės mąstysenos dalis (Silvestri, Crowther-Dowey, 2008, p. 92–93).³

2011 metais Toronte, Kanadoje, policijos pareigūnas M. Sanguinetti pareiškė, kad seksualinių nusikaltimų prieš moteris būtų kur kas mažiau, jeigu pastarosios nevaikščirotų provokuojamai (seksualiai) apsirengusios. Pasipriešinimų tokiam moterų traktavimui banga vadinamosios *Slut Walk* (angl. apsilaidėlių) eisenos pavidalu prasidėjo daugelyje pasaulio šalių.⁴

3 Viktimologijoje buvo stengiamasi suprasti ryšį tarp aukos ir kaltininko ir auka buvo traktuojama kaip pagrindinis nusikaltimo veikėjas. Paminėtina M. Wolfgango aukos, palengvinančios nusikaltimo padarymą, koncepcija. Čia nužudymo pavyzdžiu teigiama, kad auka yra tiesioginis teigiamas nusikaltimo katalizatorius, pati provokuoja kaltininką. Ši koncepcija sulaukė nemažai kritikos dėl to, kad kaltininkui suteikiamas pasyvus vaidmuo situacijoje (Michailovič, 2007, p. 29–30).

4 Plačiau žr.: <<http://en.wikipedia.org/wiki/SlutWalk>>. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys į apklausą, kuri buvo atlikta 2013 m. spalio 17–20 d. Vilniaus universiteto Teisės fakultete dėstant viktimologijos kursą. Elektroniniu būdu buvo atlikta anketinė apklausa, siekiant analizuoti lyčių požiūrį į moters aprangos įtaką seksualiniams nusikaltimams. Apklausoje dalyvavo 203 respondentai, iš kurių 128 – merginos (amžiaus vidurkis 22,7 metai), o likę 75 – vaikinai (amžiaus vidurkis 22,9 metai). Apklausa buvo dalijama į dvi dalis atsižvelgiant į respondentų lytį, kad gaunami duomenys būtų kuo tikslesni ir išsamesni.

Respondentams buvo užduotas klausimas: „Ar provokuojama moters apranga daro įtaką seksualiniams nusikaltimams (išžaginimams ir kt.)?“ Didesnė dalis respondenčių yra linkusios sieti provokuojamą moterų aprangą su seksualiniais nusikaltimais, t. y. 52,3 % (67) pasirinko atsakymo variantą „Turbūt taip“, o 21,1 % (27) – „Tikrai taip“. 14,8 % (19) respondenčių pasirinko atsakymą „Turbūt ne“, o 9,4 % (12) moteriškosios lyties atstovų teigia, jog provokuojama moters apranga tikrai nedaro jokios įtakos seksualiniams nusikaltimams. 3 respondentės šiuo klausimu neturėjo nuomonės.

Vyriškosios lyties atstovai taip pat buvo labiau linkę manyti, jog provokuojama moters apranga gali turėti įtakos seksualiniams nusikaltimams, t. y. 56 % (42) respondentų laikėsi nuomonės „Turbūt taip“, o 22,7 % (17) – „Tikrai taip“. Panašus procentinis skaičius vyrų, kaip ir moterų, t. y. 16 % (12) buvo linkę abejoti ir pasirinko atsakymą „Turbūt ne“. Tik 2 respondentai griežtai tvirtino nesant jokių tarpusavio sąsajų tarp provokuojamos moters aprangos ir seksualinių nusikaltimų. Tiek pat respondentų neturėjo nuomonės (2). Šis tyrimas nepretenduoja į išsamią mokslinę analizę, tačiau, tikėtina, gali suteikti peno diskusijai, ieškant sąsajų tarp provokuojamos moters aprangos ir seksualinių nusikaltimų.

Kitas aspektas, kurį reikėtų turėti omenyje kalbant apie smurtą artimoje aplinkoje socialinės kultūrinės lyties požiūriu – tai pačių moterų padaromos nusikalstamos veikos artimoje aplinkoje. Kaip pavyzdį galima pateikti Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse, kaip ir daugelio kitų valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose, numatytą naujagimio nužudymo nusikaltimą, kuris yra privilegijuota nužudymo sudėtis.⁵ Atkreiptinas dėmesys, kad, pavyzdžiui, Lenkijos 1997 metų Baudžiamasis kodeksas numatė papildomą naujagimio nužudymo priežastį, kad naujagimio nužudymas galėjo būti sukeltas ypač sunkios asmeninės situacijos. Kodekso kūrėjai rėmėsi realistiškais pagrindais, kad „gimdymas paprastai nėra veiksnys, kuris savarankiškai išlaisvina motinos agresiją gimstančio kūdikio atžvilgiu. Labai retai šio nusikaltimo subjektai yra ištekęsios moterys. Tai liudija apie tai, kad šių nusikaltimų priežastis susijusi ne su gimdymo fiziologija, o su išorine situacija, kuri atsirado gimus vaikui“ (Zoll, 1999, p. 235). Tačiau 1999 metais šios kodekso normos buvo atsisakyta, grįžtant prie tradicinio reguliavimo remiantis biologinėmis nuostatomis. Feministinės jurisprudencijos atstovės prof. M. Płatek teigimu, čia susiduriama su situacija, kai už dviejų žmonių – moters ir vyro – elgesį plačiąja prasme yra atsakinga tik moteris (Płatek, 2011, p. 61–63).

Analizuojant Lietuvos teismų praktiką baudžiamosiose bylose (Michailovič, 2014), kuriose buvo nuteistos moterys, atkreiptinas dėmesys į Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 30 d. nuosprendį, kuriuo V. F. buvo pripažinta kalta, padarius nusikaltimą, numatytą Lietuvos BK 129 straipsnio 2 dalies 1, 2 ir 3 punktuose, ir nuteista laisvės atėmimu 10 metų, bausmę atliekant pataisos namuose. 2009 m. gegužės 3 d., tiksliai nenustatytu laiku, Klaipėdoje, buto vonios kambaryje, būdama devintą mėnesį nėščia V. F. pagimdė vyriškos lyties gyvybingą naujagimį ir, turėdama išankstinę tyčią naujagimį nužudyti, kelios minutės po gimimo naujagimiui nenustatytu objektu suspaudė kaklą ir padarė kraujosruvas kaklo minkštuosiuose audiniuose, raumenyse, gerklose, sukėlė asfiksiją, dėl kurios šis tuoj pat mirė. Tuomet V. F. šį naujagimį ir kitą, gimusį negyvą naujagimį 2009 m. gegužės 4 d. ryte Klaipėdoje, išmetė į šiukšlių konteinerį, kuriame jie buvo rasti tą pačią dieną apie 8.30 val. Kaip nurodoma Klaipėdos apygardos teismo baudžiamo-

5 Pagal Lietuvos BK 131 straipsnį, „motina, dėl gimdymo nulemtos būsenos nužudžiusi savo naujagimį, baudžiama areštu arba laisvės atėmimu iki penkerių metų“ (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741).

sios bylos nuosprendyje, „padaryti šią labai sunkią nusikalstamą veiką, kolegijos nuomone, galėjo pastūmėti ir tai, kad asmuo, su kuriuo ji gyveno, atvirai teigė, kad neketina kurti su ja šeimos, nesiejo su ja savo ateities, o partnerystės santykiai buvo paviršutiniški, nebrandūs, nebuvo grindžiami tarpusavio pasitikėjimu ir dėmesiu vienas kitam. Akivaizdu, kad baimė dėl galimų pasekmių jos gyvenimui užgožė neprabudusius motiniškus jausmus ir pastūmėjo padaryti labai sunkų nusikaltimą“ (Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2014 m. kovo 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-79-106/2012).

Padariusių smurtinius nusikaltimus moterų pastaraisiais dešimtmečiais Vakarų šalyse padaugėjo, tačiau tyrimų, skirtų moterų smurtinio elgesio analizei, atliekama nedaug. R. Žukauskienės teigimu, pastaruoju metu nagrinėjama, kokie specifiniai smurtinių veiksmų ryšiai su situacinėmis aplinkybėmis, motyvais bei emocijomis būdingi moterims. Dauguma moterų žmogžudystę padaro paskatintos momento. Moterų padarytos žmogžudystės 7 kartus dažniau susijusios su gynyba nei tokio pobūdžio vyrų nusikaltimai. Daugelis vyrų patys išprovokuoja konfliktą naudodami fizinę jėgą, grasindami. Tokiais atvejais moters padaryta žmogžudystė yra mėginimo apginti save ir vaikus nuo galimo sužalojimo rezultatas. Tai įvyksta tada, kai šeimos narys nepajėgus pabėgti nuo nepakenčiamų santykių kitaip nei tik smurtiniu elgesiu. JAV statistikos duomenys rodo, kad moterys dažniausiai nužudo savo vyrus arba partnerius, kurie nuolat jas muša, prievartauja ir neleidžia jų palikti (Žukauskienė, 2006, p. 357–358).

SOCIALINĖS KULTŪRINĖS LYTIES PERSPEKTYVA

Požiūris per socialinės kultūrinės lyties prizmę – tai tik vienas iš daugelio požiūrių ir nepretenduoja būti vienintelis ir neklystantis. Amerikiečių teisininkė feministė prof. C. A. MacKinnon rašo: „*Sex*“ laikomas biologiškesniu, *gender* – visuomeniškesniu, o dėl jų priskyrimo nuomonės įvairuoja. Aš seksualumą laikau svarbiausiu visuomeninės lyties pamatu ir apskritai visuomeniškai apibrėžtu dalyku. Biologiškumas įgauna savo visuomeninę biologiskumo reikšmę lyčių nelygybės sistemos viduje, panašiai kaip rasė virsta etniškumu rasių nelygybės sistemoje. Ir viena, ir kita yra visuomeniška ir politiška sistemoje, kuri jokiū būdu tiesiogiai nėra paremta biologiniu skirtingumu“ (Ślęczka, 2005, p. 370). Genderinė perspektyva nesutinka su tuo, kad daug „vyrishkų“ ir „moterishkų“ bruožų

grindžiama biologiniais skirtumais ir nurodo, kad dažnai bruožai, genetiškai priskiriami moteriai ar vyrui, turi kultūrinį pagrindą arba socialinį spaudimą.

Feminizmo kryptims būdinga kritinė mintis, kuri kvestionuoja tradicines aksiomas, susijusias su teisės kūrimu ir taikymu. Tarp teisininkų, prisidėjusių prie šio metodo plėtros, išsiskiria C. MacKinnon darbai, kurie davė impulsą tyrimams, pastebint faktą, jog „moterys neturėjo įtakos teisinių institutų kūrimui, kurie nustatė tvarką, pagal kurią gyvena moterys ir vyrai. Į moters nuomonę ir interesus tuomet nebuvo atsižvelgta“ (MacKinnon, 2005, p. 116).

Prancūzų sociologo ir filosofo P. Bourdieu teigimu, sudėtingos egzistencijos sąlygos dėl kultūriškai kuriamo vyrų dominavimo traktuojamos kaip akceptuotinos, nes jos yra natūralios. Natūraliu laikoma tai, kas sukurta kultūros, kurioje eliminavimas ir prievarta dažnai vyksta simboliniais komunikacijos kanalais, tarp jų kalbos pagrindu, taip pat įstatymų kalba, kurie eliminuoja moteris, taip tarsi „pritraukdami“ jas prie to, kas simboliškai laikoma vertingesniu, geresniu, t. y. „vyrišku“ (Bourdieu, 2004, p. 7–8). Šis procesas turi istorines ir kultūrinės šaknis.

Lietuvos psichoanalitikas R. Milašiūnas, mąstydamas apie vyrus ir moteris, pasirinko labai prieštarigus žodžius, kuriuos ištarė garsiojo Mario Puzo romano „Krikštaitėvis“ pagrindinis veikėjas Donas Korleonė: „Moterys nėra kompetentingos šiame pasaulyje, tačiau moterys neabejotinai bus šventosios rojuje, o mes, vyrai, tuo metu degsime pragare...“ Autoriaus nuomone, tai labai dviprasmiška, bet ir labai tikslu; nūdienos visuomenė būtent ir atspindi tokį požiūrį į vyrą ir moterį; nuolatinis lyčių konkurencijos klausimas kaip niekad iki šiol iškyla kasdienybėje (Milašiūnas, 2009, p. 29). Galiausiai turime pripažinti ir kultūrinių nuostatų svarbą lyties vaidmeniui susiformuoti. Kultūrinės tradicijos tampa grandinėmis, kurios sukausto tiek vyrams, tiek moterims rankas ir kojas ir atima iš jų visas vidinės laisvės bei kitokio požiūrio į vyriškumą ar moteriškumą galimybes (Milašiūnas, 2009, p. 51).

Pastaraisiais dešimtmečiais ne vienoje šalyje, ypač JAV, Kanadoje, Didžiojoje Britanijoje ir Australijoje, įvyko reikšmingų politikos ir praktikos pokyčių, susijusių su pasipriešinimu smurtui artimoje aplinkoje. Politiniu lygmeniu buvo dedamos pastangos, siekiant pakeisti būdus, sprendžiant smurto artimoje aplinkoje problemą, bandant apsaugoti aukas. Paminėtinas Ispanijos pavyzdys, nes siekiant pažaboti smurtą prieš moteris Ispanijoje buvo įkurti Teismai dėl smurto prieš moteris. 2005 m. Ispanijoje įsigaliojo 2004 m. gruodį priimtas organinis

įstatymas dėl kompleksinių apsaugos priemonių nuo smurto lyties pagrindu kaip atsakas į aukštą smurto prieš moteris lygį šalyje bei atsižvelgiant į feministinio judėjimo reikalavimus (Dyduch, 2012). Įstatymu buvo siekiama sukurti sąlygas tam, kad vieno proceso metu būtų galima užtikrinti teismo sprendimo priėmimą, sprendžiant dėl priemonių smurtautojui taikymo (smurtautojo nesiartinimo prie aukos, psichologinio pobūdžio kurso baigimo) bei priimti civilinį sprendimą (dėl alimentų vaikams, bendro gyvenamojo ploto ir pan.). 2009 m. gruodžio 17 d. Ispanijos Vyriausybės vykdomajame rašte buvo teigiamai įvertinti įstatymo galiojimo rezultatai ir pabrėžta, kad įsigaliojus įstatymui moterys yra labiau apsaugotos nuo smurto artimoje aplinkoje, o per šį laikotarpį daugiau nei 53 000 smurtautojų nuteista ir atlieka laisvės atėmimo bausmę. Tačiau nevyriausybinių organizacijų ne taip entuziastingai vertina minėtą įstatymą. Ispanijos *Amnesty International* priekaištauja dėl netinkamos apsaugos smurtą patyrusioms moterims, tebevyraujančių stereotipų apie smurtą prieš moteris – taip pat, deja, tarp teisėsaugos institucijų atstovų, kurie sukelia antrinę viktimizaciją.

SMURTAS ARTIMOJE APLINKOJE EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMŲ KONTEKSTE

Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kuri įpareigoja valstybes nars gerbti žmonių teises ir laisves, visų pirma daro įtaką vertikaliems santykiams: valstybė prieš individą. Daug metų buvo laikoma, kad Konvencija negali būti taikoma horizontaliems santykiams, kai žmogaus teises, kūno neliečiamybę, saugumą pažeidžia kitas fizinis asmuo (Bodnar, 2013, p. 88). Pastaraisiais metais manoma, kad valstybė gali būti patraukta atsakomybėn, kai žmogaus teisių ar laisvių pažeidimus padarė kitas privatus asmuo, o valstybė tam tikru momentu nesiėmė atitinkamų veiksmų, kurie būtų galėję užkirsti kelią tokiems pažeidimams, arba kitokiu būdu neužtikrino aukų apsaugos.

Norint atkreipti dėmesį į tam tikrą tendenciją, pastebimą byloje, susijusioje su socialinės kultūrinės lyties tematika, paminėtini du Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau vadinama – EŽTT) sprendimai, kuriuose pažymėta, kad prievarta šeimoje ir bendrai prieš moteris yra jų diskriminacijos išraiška. 2009 m. birželio 9 d. sprendime *Opuz prieš Turkiją* (33401/02) šalies valdžios reakcijos į smurtą šeimoje nebuvimas pripažintas diskriminacija dėl lyties. Šalies valdžios institucijos nereagavo, kai žmona ir jos motina daugelį metų ne

vieną kartą skundėsi esančios jų atžvilgiu smurtaujančio vyro aukomis. Pagaliau jis nužudė uošvę. Pirmą kartą EŽTT nagrinėjo problemą dėl smurto, susijusio su lyties socialinio kultūrinio konteksto aspektu (angl. *gender-based violence*) ir nagrinėjo ją kaip diskriminacijos formą. Šioje byloje svarbu yra tai, kad nepaisydamos smurto šeimoje aukų kreipimosi dėl apsaugos priemonių taikymo teisėsaugos institucijos nesiėmė tinkamų veiksmų. Panaši situacija buvo nagrinėjama 2009 m. EŽTT sprendime *Branko Tomašić ir kiti prieš Kroatiją* (46598/06) – valstybė turėjo imtis apsaugos priemonių dėl smurto tarp privačių asmenų, siekiant apsaugoti žmogaus gyvybę (paleistas iš psichiatrijos įstaigos vyras nužudė sugyventinę, prieš tai jai pagrasinęs). Abiem minėtais atvejais pripažinta, kad buvo pažeista teisė į gyvybę valdžios institucijoms neįsiimant veiksmų ir įvyko diskriminacija lyties pagrindu.

Remiantis abiem sprendimais darytina išvada, kad kompetentingų valstybės valdžios institucijų, įpareigotų teikti apsaugą ir pagalbą smurto artimoje aplinkoje aukoms, neveikimas sukelia jų atsakomybę. Kitas svarbus abiejų sprendimų aspektas – tai moterų diskriminacijos sąvokos išplėtimas. Teisės, teismų pasyvumas (neveiklumas) asmenų, linkusių į smurtą artimoje aplinkoje, atžvilgiu dažniau sukelia moterų nei vyrų interesų pažeidimus. Taigi neutrali teisės, apibūdinančios šioje srityje valdžios pareigas, pozicija arba tylėjimas reiškia esant netiesioginę diskriminaciją.

2013 m. kovo 26 d. EŽTT sprendime *Valiulienė prieš Lietuvą* (33234/07) konstatuotas Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnio (kankinimų uždraudimas) pažeidimas dėl to, kad valstybė netinkamai vykdė pozityvias pareigas, kylančias iš Konvencijos 1 straipsnio. Nors Teismas konstatavo, kad bylai reikšmingu metu galiojęs teisinis reglamentavimas buvo pakankamas Konvencijoje įtvirtintų teisių ir laisvių apsaugai, vis dėlto pabrėžė, kad šioje byloje jis nebuvo tinkamai įgyvendintas. Procesas dėl pareiškėjos skundų prasidėjo 2001 metais ir truko beveik 6 metus: procesas pradėtas privataus kaltinimo tvarka, vėliau byla perduota ikiteisminiam tyrimui bendra tvarka. Galiausiai procesas baigėsi suėjus apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo penkerių metų senaties terminui, todėl baudžiamoji byla buvo nutraukta.⁶

6 Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos pateikta informacija: Dėl smurto tarp privačių asmenų Lietuva pripažinta pažeidusi Konvenciją. Prieiga per internetą: <<http://www.tm.lt/ezt/naujiena/168>>. Apie santykį tarp privataus ir viešo kaltinimo, kuris yra viena iš svarbiausių gairių analizuojant apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje problematiką, plačiau žr.: Zaksaitė, 2014.

SUSITAIKYMO BAUDŽIAMOSIOSE BYLOSE DĖL SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE TARPTAUTINIAI ASPEKTAI

Susitaikymas smurto artimoje aplinkoje atvejais – labai jautri problema, suvokiant, kokia sudėtinga yra smurto šeimoje problema, kokia sunki kiekviena intervencija į šeimos gyvenimą ir jos konfliktus, atsižvelgiant, jog praktikų požiūris dažnai labai skiriasi, o empiriniai tyrimai taip pat nėra vienodi. Yra nemažai susitaikymo tokiais atvejais pranašumų ir trūkumų.

Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo (Stambulo konvencijos) 48 straipsnio 1 dalyje numatytas draudimas taikyti privalomus alternatyvius konfliktų sprendimo arba teismo nagrinėjimo procesus: „Šalys imasi būtinų įstatymų leidybos ar kitų priemonių, draudžiančių taikyti privalomus alternatyvius ginčų sprendimus, tarp jų mediaciją ir taikius sprendimų procesus dėl visų smurto formų, kurias apima ši Konvencija.“

J. Venckevičienė ir dr. A. Čepas atkreipia dėmesį į tam tikras susitaikyme glūdinčias problemas, tarp jų: „Baudžiamasis kodeksas numato, kad susitaikymas baudžiamosiose bylose galimas tik tada, kai kaltininkas savu noru atlygino ar pašalino aukai padarytą žalą arba susitarė dėl šios žalos atlyginimo ar pašalinimo. Smurto tarp sutuoktinių bylose žalos atlyginimo klausimas labai problematiškas, iš kokių lėšų kaltininkas gali atlyginti aukai padarytą žalą, kai sutuoktinių turtas bendrosios jungtinės nuosavybės teise priklauso jiems abiemis, t. y. visos kaltininko lėšos priklauso tiek jam, tiek aukai?“ (Venckevičienė, Čepas, 2013).

Šiame kontekste paminėtina problema, kuri buvo sprendžiama tarptautiniu mastu, susijusi su smurto artimoje aplinkoje kaltininko nuosavybės teise bei nukentėjusiojo teise atleisti kaltininkui bei mediacijos taikymu.

2012 m. balandžio 24 d. EŽTT sprendimas *Kaluza prieš Vengriją* buvo pirmas EŽTT sprendimas, susijęs su smurtautojo iškeldinimu iš namų, bendrai užimamų su smurto auka. Smurtautojas – aukos sugyventinis išpirko iš buvusio aukos vyro buto dalį. Po kurio laiko tarp sugyventinių įvykdavo vis daugiau abipusių smurto atvejų. Pareiškėja kreipdavosi į policiją dėl naujų smurto įvykių. Dalis baudžiamųjų procesų baigėsi proceso nutraukimu arba buvusio sugyventinio išteisinimu, tačiau nemažai atvejų smurtautojas buvo nuteistas.

Teismas atsisakė skirti apsaugą smurto aukai dėl abipusės kaltės dėl nuolatinio smurto. Nacionaliniuose teismuose taip pat vyko civiliniai procesai dėl nuosavybės teisės į užimamą butą. Pareiškėja kreipėsi į teismą dėl uždraudimo smurtautojui prisiartinti prie jos ir dėl iškeldinimo. Ji taip pat buvo pateikusi 13 medicinos pažymų, liudijančių apie sveikatos sutrikdymus, jos atžvilgiu padarytus 2005–2010 metais.

EŽTT pripažino, kad valstybė privalo užtikrinti smurto artimoje aplinkoje aukų apsaugą tokiais priemonėmis kaip draudimas prisiartinti prie aukos arba pareiga išsikelti iš bendrai užimamos patalpos (Case of Kalucza v. Hungary, Application no. 57693/10). EŽTT šią situaciją pripažino Europos žmogaus teisių konvencijos 8 straipsnio pažeidimu (privataus gyvenimo apsauga). Smurto taikymas pareiškėjai jos namuose buvo ne vieną kartą įrodytas, todėl valstybė privalėjo užtikrinti tinkamą jos privataus gyvenimo ir buto apsaugą nuo jos buvusio partnerio agresijos. Draudimo prisiartinti priėmimas negali trukti tokiais atvejais pusantrų metų, kaip buvo šioje byloje. EŽTT nuomone, tai, kad smurtas buvo abipusis, nesuteikia pakankamo pagrindo nepriimti tinkamo sprendimo dėl aukos apsaugos. Visų pirma, abipusių smurto atakų metu gali dažnai vykti savigny, o tai gali būti natūralu, nes nebuvo imtasi apsaugos priemonių. Be to, tokio pobūdžio apsaugos priemonės galėtų būti paskirtos abiejų šalių atžvilgiu. Negalima nesutikti su nuomone, jog „norint sėkmingai kovoti su smurtu lyties pagrindu artimoje aplinkoje, turi būti numatytos priemonės, kuriomis siekiama kovoti su tokiais lyties stereotipais ir tradiciniais požiūriais, pagal kuriuos viena lytis laikoma pranašesne už kitą. Priešingu atveju, valstybės institucijoms nepavykus apginti moters, patyrusios smurtą artimoje aplinkoje, teisių, valstybė bus pripažinta ne tik pažeidusi savo pareigas konkrečioje byloje dėl smurto artimoje aplinkoje (šeimoje), bet ir nedėjusi pastangų apginti nuo smurto lyties pagrindu“ (Vaigė, 2013).

Taip pat atkreiptinas dėmesys į problemą, susijusią su aukos galimybės išsakyti savo nuomonę dėl bausmės smurtautojui ribojimu. Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2011 m. rugsėjo 15 d. sprendimas yra susijęs su aukų nuomone apie bausmę ir mediaciją baudžiamajame procese. Teisingumo Teismas analizavo sujungtas *Magatte Gueye* (C483/09) ir *Valentín Salmerón Sánchez* (C-1/10) bylas, susijusias su 2001 m. kovo 15 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2001/220/TVR dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamajame procese. M. Gueye ir V. Salmerónas Sánchezas buvo nuteisti dėl smurto šeimoje ir,

be kitų bausmių, jiems buvo skirta papildoma draudimo prisiartinti prie savo aukos atitinkamai 1 000 m ir 500 m atstumu ar užmegzti ryšį su ja bausmė: pirmuoju atveju – 17 mėnesių, antruoju – 16 mėnesių laikotarpiu. Duodamos parodymus nukentėjusiosios patvirtino, kad jos pačios sąmoningai laisva valia nusprendė vėl apsigyventi kartu su nuteistaisiais, nesvarbu, kad jiems buvo skirtos baudžiamosios sankcijos dėl anksčiau jų atžvilgiu įvykdyto smurto. Taigi iškilo klausimas, ar smurto artimoje aplinkoje auka gali turėti teisę išsakyti savo nuomonę sprendžiant dėl bausmės pažeidėjui. Teismas nusprendė neigiamai ir pažymėjo, kad nukentėjusiojo procesinė teisė būti išklausytam nagrinėjant baudžiamąją bylą nesuteikia nukentėjusiesiems jokių teisių nei parenkant bausmių, kurios gresia kaltinamiesiems remiantis nacionalinės baudžiamosios teisės normomis, rūšį, nei šių bausmių dydį. Teismas taip pat pabrėžė, kad baudžiamąją apsauga nuo smurto šeimoje, kurią užtikrina valstybė narė įgyvendindama savo baudžiamąsias galias, siekiama ne tik apsaugoti nukentėjusiųjų interesus taip, kaip šie juos suvokia, bet taip pat ginti *bendresnius visuomeninius interesus*. Pamatinio sprendimo 2, 3 ir 8 straipsniai turi būti aiškinami kaip nedraudžiantys skirti privalomos minimalios trukmės draudimo prisiartinti sankcijos, kuri valstybės narės nacionalinėje teisėje numatyta kaip papildoma bausmė smurtavusiems šeimoje asmenims, nors patys nukentėję nuo jų asmenys prieštarauja tam, kad tokia sankcija būtų taikoma. Šiuo klausimu reikia pažymėti, jog valstybės narės įpareigojamos skatinti mediaciją baudžiamosiose bylose dėl nusikaltimų, kuriuos jos „laiko tinkamais“ tokiai priemonei taikyti, todėl nusikaltimų, kurių atveju taikoma mediacija, pasirinkimas priklauso valstybių narių diskrecijai.

Sprendimai dėl mediacijos taikymo smurto artimoje aplinkoje atvejais turėtų būti priimami individualiai, nuodugniai ištyrus aplinkybes. Nemažai pasaulyje atliktų tyrimų rodo, kad mediacijoje dalyvaujančios šalys, taip pat smurto artimoje aplinkoje atvejais, yra patenkintos jos eiga bei rezultatais ir linkusios rekomenduoti mediaciją kaip sėkmingą konfliktų sprendimo metodą kitiems (pvz., Michailovič ir kt., 2014, p. 157–172). Būtų netinkama, jei žmonės tokiose situacijose netektų profesionalios pagalbos galimybių sprendžiant konfliktą.

IŠVADOS

Baudžiamoji justicija gali tik reaguoti į smurto artimoje aplinkoje pasireiškimo rezultatus, negalėdama jo sumažinti. Stabilių permainų galima tikėtis tik bendradarbiaujant daugelyje sričių, tarp jų švietimo, socialinės politikos, kultūros srityse, kurios gali daryti įtaką žmonių elgesio pokyčiams. Teisinės apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje analizė prisideda išryškinant egzistuojančias problemas, kurių akcentavimas turi padėti jas eliminuoti.

Šiuolaikinėje viktimologijoje tyrinėjant smurtines nusikalstamas veikas nevalia nepastebėti, kad esama nusikaltimų, kurių aukomis dažniausiai tampa moterys, tarp jų –nusikalstamos veikos, susijusios su smurtu artimoje aplinkoje. Žinoma, moterų tapimo nusikaltimo auka laipsnis priklauso ir nuo konkrečios visuomenės kultūros bei leidimo agresijai šioje visuomenėje. Tačiau smurto artimoje aplinkoje temą traktuojant plačiau vis labiau pastebima ir moterų smurtavimo savo artimoje aplinkoje atvejų.

Remiantis EŽTT sprendimais, susijusiais su smurto artimoje aplinkoje tematika, galima teigti, kad viena pagrindinių vertybių turėtų būti valstybės reguliavimo ir veiksmų veiksmingumas pasipriešinant smurtui artimoje aplinkoje. Priešingu atveju pažeidimai kasdienėje veikloje gali sąlygoti valstybės valdžios atsakomybę EŽTT. Reikia tikėtis, kad EŽTT bylų dėl smurto artimoje aplinkoje ateityje bus dar daugiau, o šio Teismo sprendimai darys įtaką nacionalinei teisei. Didelės reikšmės šia linkme turėtų turėti ir Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos bei kovos su juo nuostatos.

LITERATŪRA

I. Teisės aktai

- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
- Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas // Valstybės žinios, 2011, Nr. 72-3475.
- Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 40-987.
- Jungtinių Tautų konvencija dėl visų formų diskriminacijos panaikinimo moterims // Valstybės žinios, 1996, Nr. 21-549.
- Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501.
- 1993 m. Jungtinių Tautų deklaracija dėl smurto prieš moteris panaikinimo. Declaration on the Elimination of Violence against Women. General Assembly resolution

- 48/104 of 20 December 1993. Prieiga per internetą: <[http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(symbol\)/a.res.48.104.en](http://www.unhchr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(symbol)/a.res.48.104.en)>.
- UN GA Resolution A/RES/58/147 Elimination of domestic violence against women. Adopted by the General Assembly, 22 December 2003. Prieiga per internetą: <<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N03/503/40/PDF/N0350340.pdf?OpenElement>>.
- 2002 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rekomendacija Rec(2002)5 dėl moterų apsaugos nuo smurto. Prieiga per internetą: <<https://wcd.coe.int/wcd/ViewDoc.jsp?id=280915>>.
- 2009 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl smurto prieš moteris panai-kinimo (2010/C 285 E/07). Prieiga per internetą: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:285E:0053:0058:LT:PDF>>.
- 1995 m. Pekino deklaracija ir veiksmų platforma. Prieiga per internetą: <<http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>>.
- Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. Prieiga per internetą: <<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/treaties/html/210.htm>>.

II. Teismų praktika

- Opuz v. Turkey* (no. 33401/02).
- Branko Tomašić and Others v. Croatia* (no. 46598/06).
- Kalucza v. Hungary* (no. 57693/10).
- Valiulienė v. Lithuania* (no. 33234/07).
- Gueye and Salmerón Sánchez*, CJEU Joined cases C483/09 and C1/10.
- Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyrius. 2014 m. kovo 30 d. nuosprendis baudžiamojo byloje Nr. 1-79-106/2012.

III. Mokslinė literatūra

- Bodnar A. 2013. Przemoc domowa w świetle wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka // Jak skutecznie chronić ofiary przemocy w rodzinie. Mazowiecka L. (Red. nauk.). Warszawa: LEX a Wolters Kluwer business.
- Bourdieu P. 2004. Męska dominacja. Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Dyduch X. 2012. Przemoc wobec kobiet w hiszpańskim systemie prawnym. Sądy ds. przemocy wobec kobiet // Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych, 5.
- Hoyle C. 2007. Feminism, victimology and domestic violence // Walklate S. (ed.). Handbook of Victims and Victimology, Cullompton-Portland.
- Justickis V. 2001. Kriminologija. I dalis. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
- Klaus W., Woźniakowska-Fajst D. 2013. Związki między wiktymizacją oraz ubóstwem i wykluczeniem społecznym // Archiwum Kryminologii, t. XXXIV/2012, Warszawa, p. 43–89.

- MacKinnon C. A. 2005. *Women's lives, men's laws*. Harvard University Press, Cambridge, Mass.
- Michailovič I. 2007. *Viktimologijos raida ir perspektyvos*. Vilnius: Teisinės informacijos centras.
- Michailovič I. 2012. Kai kurie smurto šeimoje problematikos aspektai // *Teisė*, t. 82, p. 26–40.
- Michailovič I. 2014. *Moteryų nusikalstamo elgesio problematika* // *Teisė*, t. 93.
- Michailovič I., Bikelis S., Čepas A. [et al.]. 2014. *Atkuriamojo teisingumo perspektyvos Lietuvoje*. Monografija. Lietuvos teisės instituto mokslo tyrimai. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Milašiūnas R. 2009. „Moterys neabejotinai bus šventosios rojuje, o mes, vyrai, tuo metu degsime pragare...“ // Barštienė N., Kajokas T. V., Milašiūnas R. [et al.]. *Psichoanalitiniai etiudai*. Vilnius: Tyto alba, p. 29–53.
- Plątek M. 2011. *Prawnokarna ochrona praw kobiet* // Kondratiewa-Bryzik L., Sokolewicz W. (Red. nauk.). *Prawa kobiet we współczesnym świecie*, Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe, p. 38–67.
- Silvestri M., Crowther-Dowey Ch. 2008. *Gender and Crime*, Los Angeles: SAGE.
- Sondaitė J. 2006. Šeimos mediacija: užsienio šalių patirtis // *Socialinis darbas*, Nr. 5 (2).
- Spalek B. 2006. *Crime victims. Theory, policy and practice*. Basingstoke-New York.
- Szymkiewicz B. 2009. *Zniewolenie i kontrola. Przemoc domowa jako łamanie praw człowieka* // *Niebieska Linia*, Nr 5. Prieiga per internetą: <<http://www.niebieska-linia.pl/pismo/rocznik-2009/153-czasopismo/artyluly-nl/4575-zniewolenie-i-kontrola-przemoc-domowa-jako-lamanie-praw-czlowieka>>.
- Ślęczka K. 2005. *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: Mintis.
- Vaigė L. 2013. *The Concept of Domestic Violence in Lithuania and the Aspect of Gender from the Perspective of International Law* // *Socialinių mokslų studijos*, Nr. 5 (1), p. 255–274.
- Venckevičienė J., Čepas A. 2013. *Konfliktai ir smurtas artimoje aplinkoje. Ar įmanoma susitarti? Arba ką gali mediacija? Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2013-12-20-konfliktai-ir-smurtas-artimoje-aplinkoje-ar-imanoma-susitarti-arba-ka-gali-mediacija/111854>>*.
- Wolhuter L., Olley N. and Denham D. 2009. *Victimology. Victimisation and Victims' Rights*. London and New York: Routledge Cavendish.
- Zaksaitė S. 2014. *Apsauga nuo smurto artimoje aplinkoje* // Beliūnienė L., Ambrazevičiūtė K., Lankauskas M. [et al.]. *Aktualiausias žmogaus teisių užtikrinimo Lietuvoje 2008–2013 m. problemos: teisinis tyrimas*. Monografija. Internetinis leidinys. Vilnius: Lietuvos teisės institutas.
- Zoll A. (red.). 1999. *Kodeks karny, Część Szczególna, Komentarz do Kodeksu Karnego*. T. 2, Kraków: Zakamycze.
- Žukauskienė R. 2006. *Kriminalinio elgesio psichologija*. Vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Some Aspects of Domestic Violence in the Gender Approach

ILONA MICHAILOVIČ

Summary

Criminal justice can only respond to evidenced results of domestic violence, being unable to reduce it. It is only possible to expect stable changes in cooperation through many areas influencing changes of people's behaviour, including education, social policy, and culture. The analysis of legal protection against domestic violence contributes by highlighting the existing issues the emphasis on which helps to eliminate them.

By researching the violent criminal offenses in modern victimology, it should be noted that there are crimes whose victims are women, including the criminal offenses related to domestic violence. Of course, the degree of a women becoming a victim of a crime depends on the particular culture of society and permits for aggression in society. However, thanks to the wide approach to the domestic violence topic treatment, there are increasing cases of women making offenses in their close environment.

In accordance with the decisions of the European Court of Human Rights (ECHR) related to the topics of domestic violence, we can say that one of the main values should be the effectiveness of state regulations and actions resisting domestic violence. Otherwise, the violence in daily life may lead to state government responsibility to the ECHR. We can only hope that there will be more ECHR cases concerning domestic violence; thus, the decisions of this Court will affect the national law. The provisions of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence should also be of high value.

Key words: domestic violence, victimological point of view, gender approach.